

Lunds universitet
Institutionen för lingvistik

En jämförande akustisk studie av skånska diftonger på tre orter

Hanna Andersson

C-uppsats i fonetik
Höstterminen 2003
Handledare: Susanne Schötz och Joost van de Weijer

En jämförande akustisk studie av skånska diftonger på tre orter

Skånekartan kommer från dialektprojektet SweDia (www.swedia.nu)

Abstrakt

I denna uppsats har jag undersökt akustiska skillnader och likheter mellan diftongerna på tre skånska orter: Bara, Broby och Tågarp. Skånska bör inte betraktas som en enhetlig dialekt utan snarare som en samling av olika dialekter, dock med en hel del likheter. Dessa skillnader mellan dialekterna skulle kunna innebära att det även varierar hur diftongerna realiserar. Frågan jag ville ha svar på var om diftongerna på dessa orter är så pass olika att de uppvisar mätbara skillnader. Eventuellt är de individuella skillnaderna större än skillnaderna mellan orterna.

Jag förväntade mig att orterna i västra Skåne, dvs Bara och Tågarp, skulle ha mer lika diftonger medan vokalerna i Broby skulle diftongeras annorlunda, främst beroende på att dialekterna i västra Skåne låter mer lika varandra. Jag förväntade mig även att graden av diftongering skulle variera mellan orterna, och att de kraftigaste diftongeringarna skulle finnas i Bara eftersom jag upplever att talare från Malmö-området är mer dialektala än andra skåningar, vilket skulle kunna medföra att även deras diftonger är mer påtagliga.

Informanterna bestod av tre personer från respektive ort. Ganska snart stod det klart att de individuella skillnaderna var stora, och att min hypotes endast stämde för ett fåtal av vokalerna. I de flesta fall hade alla orterna relativt lika diftonger. Inte heller var graden av diftongering störst i Bara som jag antagit, utan den var ungefär lika stor på samtliga orter.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Introduktion	3
1.2 Den skånska dialekten	3
1.3 Diftonger och diftongeringar	3
1.4 Syfte	4
1.5 Frågeställningar	4
1.6 Hypotes	4
2. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning	5
2.1 Definition av diftong	5
2.2 Diftonger i Sverige	6
2.2.1 Sydsvensk diftongering	6
2.2.2 Mälardalsdiftonger med e-efterslag	7
2.2.3 Gotländsk diftongering	8
2.2.4 Mellansvenska efterslag av j- och v-karaktär	8
2.3 Undersökningar om diftonger i andra språk än svenska	8
2.4 Undersökning om syntetiska diftonger	9
2.5 Kvinnors och mäns diftonger samt sociala skillnader	9
2.6 Sammanfattning av tidigare undersökningar	10
3. Metod	11
3.1 Informanter	11
3.2 Inspelningen	11
3.3 Material	11
3.4 Tillvägagångssätt	12
4. Resultat	14
4.1 Tolkning av diagrammen	14
4.2 Diagram över diftongerna med kommentarer	14
4.3 Skillnader och likheter i diftongerna	21
4.4 Skillnader i diftongernas inlednings- och slutfas	22
4.5 Grad av diftongering	23
5. Diskussion	24
5.1 Informanternas representativitet	24
5.2 Grad av diftongering	24
5.3 Skillnader i diftongernas inlednings- och slutfas	24
5.4 Talhastighetens inverkan på diftongerna	25
5.5 Övriga möjliga förklaringar till resultatet	25
5.6 Framtida studier	25
6. Litteraturförteckning	27
7. Appendix	28

1. Inledning

1.1 Introduktion

Den här uppsatsen kommer att handla om diftonger i den skånska dialekten. I Sverige finns en stor mängd olika dialekter. Troligen har de uppstått genom att man ville uttrycka social gemenskap med dem som bodde i den egna byn ("Värsta språkbågen", SVT 030716). Samhörigheten mellan dem som bodde på en viss ort blev starkare om man talade ett speciellt språk som var svårare att förstå för folk som inte kom från orten och som därmed inte bjöds in i gemenskapen på samma sätt. Dock är denna gemenskap inte lika stark längre. Dialekterna är åtminstone delvis på väg att försvinna, dels pga påverkan från massmedia och dels pga utvecklandet av transportmedel som tåg, flyg och bil, vilket gör att vi idag i mycket större omfattning än tidigare kommer i kontakt med människor från andra orter. Vi har ett behov av att kunna kommunicera på ett språk som går att förstå i hela landet. Detta har gjort att dialektala ord är på väg att försvinna, men att säga att dialekterna är på väg att utplånas är i alla fall delvis fel även om de går i riktning mot ett mer riksspråkligt uttal. Men dialekters skilda uttal av "riksspråket" gör att vi ändå ganska lätt kan avgöra vilken del av landet en person kommer ifrån bara genom att höra honom/henne säga en kort mening.

1.2 Den skånska dialekten

Skånska har ganska annorlunda fonetisk karaktär jämfört med centralsvenska. Enligt Bruce (1970) beror det på att Skåne tidigare tillhörde Danmark och att svenska inte förrän på 1600-talet blev officiellt språk i Skåne. Man skulle kunna säga att dialekten i Skåne är svenska på danskt substrat. Lite förenklat innebär det att språket som talas i Skåne är svenska men att uttalet påminner en del om danska. Bruce (1970) refererar till Witting (1959) som menar att det som framför allt skiljer skånska från rikssvenska är att man här endast har bakre /r/ och helt saknar främre, att man har en tydlig diftongering och ett intonationsmönster där man i sammansatta ord i regel har akut accent (accent I) istället för centralsvenskans grava accent (accent II).

1.3 Diftonger och diftongeringar

Enligt Elert (1981) har svenskan inte, som många andra språk, några diftonger i den bemärkelsen att två vokaler i kombination förekommer i samma stavelse, som t ex [au] och [ai] i engelskans "how" och "pie". Det finns dock några undantag: orden "paus", "aula" och "aura" samt ortsnamnet "Raus" kan sägas innehålla diftongen [au] samt i vissa fall dialektala uttal av långa vokaler, åtminstone i Malmö-dialekt, där man under optimala förhållanden kan uppnå två målvärden i en del vokaler (Bruce 1970). Men när man talar om diftonger i svenska brukar man bortse från dessa fall eftersom de är ganska ovanliga, och menar istället en vokal som uttalas medan talorganen rör sig. Man kan därför, för tydlighetens skull, istället för diftonger tala om diftongeringar. I min uppsats kommer dock begreppen diftong och diftongering hädanefter att användas synonymt.

Diftonger förekommer i stor utsträckning i skånska, men de finns också i stort sett i alla andra svenska dialekter, förutom de norrländska, och även i centralsvenska. I skånska är i regel alla långa vokaler i betonad ställning diftongerade. Det är inte lika vanligt med diftonger i korta vokaler, men det förekommer.

1.4 Syfte

I den här uppsatsen har jag jämfört skånska diftonger på tre olika orter: Broby i nordöstra Skåne, Bara utanför Malmö och Tågarp utanför Landskrona. Målet var att se vilka skillnader och likheter det finns mellan diftonger i långa vokaler på dessa orter. Att jag har valt just skånska diftonger, beror på att skånska har många diftonger och att jag därför skulle få ett stort material till min undersökning. Att jag själv är talare av skånska, är också en anledning till att jag finner det särskilt angeläget att utforska denna dialekt lite närmare.

Även om alla mina informanter talar skånska, så får man komma ihåg att den skånska dialekten - vilket också gäller för övriga dialekter - skiljer sig åt och den kan skilja sig även mellan två grannbyar. Därför bör man kanske inte tala om skånska som en enhetlig dialekt, utan snarare som en samling av dialekter som dock har vissa gemensamma drag. Anledningen till att jag valt att jämföra just dessa tre orter är att dialekterna som talas på de utvalda orterna skiljer sig åt en del, och då finns det skäl att misstänka att också diftongerna kan skilja sig åt, samt att det redan finns inspelat material i SweDia:s databas från just Bara och Broby. SweDia (www.swedia.nu) är ett projekt med syfte att kartlägga de svenska dialekterna, som finansierats av Riksbankens Jubileumsfond. Att använda material från den här databasen underlättar naturligtvis mitt uppsatsarbete, då det inte är så lätt att få tag på informanter eftersom kriterierna för att få vara med i undersökningen är att man har vuxit upp och bott på samma ort i hela sitt liv. Anledningen till att jag väljer att även ha med Tågarp i min jämförelse, beror på att jag själv kommer därifrån.

När jag började söka litteratur till min uppsats, upptäckte jag ganska snart att det inte fanns särskilt mycket skrivet om vare sig de svenska eller de skånska diftongerna. Därför hoppas jag att min uppsats kan bidra med en del intressanta fakta på ett ganska outforskat område.

1.5 Frågeställningar

De frågor jag hoppas kunna besvara i min undersökning är följande: Vad kan man säga om diftongerna på dessa tre skånska orter? Finns det några speciella drag som är typiska för respektive ort? Är det skillnader i alla diftonger eller är det kanske bara vissa vokaler där orterna uppvisar skillnader och vilka vokaler gäller det i så fall? Är det större variationer i diftongernas inledningsfas än i slutfasen? En annan sak jag har för avsikt att undersöka är graden av diftongering, var är denna störst respektive minst? Men frågan är om skillnaderna mellan dialekterna på dessa orter är tillräckligt stora för att uppvisa några mätbara skillnader i diftongerna. Att de skånska diftongerna skiljer sig från dem i Stockholmsområdet borde vara ganska självklart, men går det att dra några slutsatser enbart genom att studera olika skånska diftonger? Kanske är de individuella skillnaderna större än skillnaderna mellan orterna.

1.6 Hypotes

Förmodligen kommer jag att hitta en del mindre skillnader mellan Broby-dialekten och de övriga två dialekterna när det gäller hur diftongerna ser ut (i F1-F2-diagram), framför allt i diftongernas inledningsfas men i en del fall även i slutfasen. Detta grundar jag på att jag tycker att Bara- och Tågarpsdialekterna låter mer lika varandra och därför misstänker jag också att de har mer lika diftonger. När det gäller graden av diftongering tror jag att den kommer vara störst i Bara, men förmodligen är de individuella skillnaderna stora.

2. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

I det här kapitlet kommer jag bl a att klargöra vad som egentligen menas med en diftong. Det kan kanske tyckas självklart vad en diftong är men det finns faktiskt lite olika definitioner, precis som det finns olika typer av diftonger.

För att få en bättre bakgrund till min undersökning har jag också en kort översikt om det som nämns i litteraturen om skånska diftonger, och även lite om diftonger i övriga Sverige, eftersom man annars lätt kan få uppfattningen att diftonger bara finns i skånska och inte i övriga svenska dialekter. För att knyta an till det jag skrev tidigare, att skånska har vissa uttalslikheter med danska, kommer jag dessutom att nämna lite om diftongerna i danska.

2.1 Definition av diftong

Den enkla definitionen av begreppet diftong som verkar gälla för beskrivning av alla diftonger är att det är ett vokalfonem vars karaktär förändras under ett visst tidsförlopp och som förekommer i en och samma stavelse (Persson 2002).

Man brukar skilja mellan olika typer av diftonger. I alla stavelser finns en vokal som utgör stavelsens målvärde. I en monoftongisk stavelse utgör denna vokals steady state målvärdet. Steady state är den punkt mitt i vokalen där den är som mest ”stabil”, dvs utan formanttrörelser. Om stavelsen istället innehåller en diftong kan målvärdet vara antingen i början eller i slutet av vokalen (Bruce 1970). Persson (2002) skiljer mellan stigande och fallande diftonger, där fallande diftonger har målvärdet i början och den subjektiva styrkan faller från början till slut, dvs början av diftongen upplevs som starkast och har en väldefinierad kvalitet. Stigande diftonger har däremot det motsatta förhållandet, dvs att målvärdet nås i slutet av diftongen och den subjektiva styrkan ökar under diftongens förlopp. Exempel på diftonger med målvärdet i början av vokalen är de diftonger som finns i centralsvenskt uttal av t ex ordet ”på” som uttalas [poe], och exempel på diftonger med målvärdet i slutet av vokalen är de som finns i skånska. Det finns också diftonger med två målvärden, där diftongen utgörs av två steady states. Sådana är ganska ovanliga i svenska och förekommer egentligen bara i väldigt dialektala uttal under optimala förhållanden (Bruce 1970). Vanliga diftonger med två målvärden är de som finns bl a i engelskans ”house” [haus] och ”pie” [pai].

Lehiste & Peterson (1961) skiljer mellan fonematiska och icke-fonematiska diftonger. Skillnaden är att fonematiska diftonger innehåller två målvärden medan de icke-fonematiska bara har ett målvärde. Fonematiska diftonger sägs bestå av tre akustiska komponenter: en initial och en final steady state med ganska ”stabila” formanter och en glidning mellan dessa. Icke-fonematiska diftonger i sin tur består av långsamma, kontrollerade förändringar i artikulatorernas position med förändringar i formantvärdena genom stavelsekärnan.

Ladefoged & Maddieson (1996) hävdar att definitionen av en diftong som ett vokalfonem med två separata målvärden inte är tillräcklig eftersom den även gäller för långa icke-diftongerade vokaler, som kan sägas vara vokaler med två identiska målvärden. Vokalerna som förekommer som målvärden i diftonger är inte annorlunda än de som förekommer i enskilda vokaler. För att vara tydlig bör man kanske därför tillägga att det måste vara fråga om två olika målvärden om det ska klassas som en fonematisk diftong.

2.2 Diftonger i Sverige

Man brukar dela in den svenska diftongeringen i fyra typer, som förekommer i fyra olika regioner (Elert 1981):

1. Sydsvensk diftongering
2. Mälardalsdiftongering med e-efterslag
3. Gotländsk diftongering
4. Mellansvenska efterslag av j- och v-karaktär

Däremot finns det ingen eller liten grad av diftongering i norrländska dialekter och i finlands-svenska.

2.2.1 Sydsvensk diftongering

Diftongeringarna i Malmö, enligt Bruce (1970)

[i:]	[ei(j)]	(Parenteserna innebär att ljudet glids hastigt förbi eller helt uteblir)
[e:]	[εe(i)]	
[ε:]	[εε]	
[y:]	[øy(j)]	
[ɥ:]	[eɥ]	
[ø:]	[øø]	
[u:]	[e(ø)u]	
[o:]	[ε(ø)o]	
[ɑ:]	[(ε)ɑ(o)]	

Den sydsvenska diftongeringen av de långa vokalerna förekommer enligt Elert (1995) i hela södra Sverige, söder om en linje som går från Hallands nordgräns österut till Oskarshamn.

Generellt sett är diftongeringen likartad i hela södra Sverige, även om diftongernas inledningsfas ibland varierar något. Gemensamt för detta geografiska område är dock att den första fasen inleds med ett [e]-eller [ε]-liknande ljud i de långa [u:] - och [ɥ:] -ljuden. Det förekommer också att slutfasen varierar. I t ex Kristianstad (i nordöstra Skåne) rundar man läpparna i [ɑ:] under uttalets gång, vilket leder till att den [o]-liknande slutfasen blir tydlig. [ɑ:] uttalas här alltså [ɑo].

Bruce (1970) har undersökt diftongerna i Malmö. Undersökningen gjordes instrumentellt där diftongernas utseende i spektrogram observerades. Malmö-diftongerna är av sådan typ att målvärdet nås i slutet av vokalen. Det är alltså den andra delen av stavelsekärnan som utgör målvärdet, och diftongeringen, i form av ett glidningssegment ligger således i början av vokalen, före ”originalvokalen”. I vissa fall kan dock diftongerna i Malmö sägas vara ”riktiga” diftonger i den bemärkelsen att de har två målvärden med en glidning mellan, men detta är ovanligt i spontant tal eftersom diftongerna påverkas av talhastigheten. Vid snabbt tal når man således aldrig något andra målvärde. Artikulatoriskt observerade Bruce (1970) att den första komponenten av diftongerna är öppnare än den andra komponenten. Man skulle också kunna uttrycka detta som att alla diftongerna i Malmö-dialekt börjar med en ganska neutral position (schwa-liknande ljud) och slutar i en mer extrem position. Ju mer extrem vokalen är, desto större blir också skillnaden mellan början och slutet av diftongen.

Pamp (1978) menar att diftongeringen är särskilt utvecklad i norra Skåne, framför allt i nordost och att det finns fler diftonger här än i övriga Skåne. Han beskriver diftongerna till viss del på annat sätt än vad Bruce (1970) gör. Pamp (1978) menar att [o:] i södra Skåne diftongeras till [ou] så att ord som ”gå” och ”stå” uttalas [gou] och [stou] medan längre norrut uttalas [o:] som [ao], så att man där istället säger [gao] och [stao]. Vidare menar han att [e:] inte diftongeras i särskilt stor utsträckning. Söder om en linje från Helsingborg till Ringsjön och vidare österut finns ingen diftongering alls av [e:]. Däremot norr om denna linje kan diftongeringen av [e:] ta sig lite olika former, längst i nordöst uttalas ”ben” och ”sten” som [boin] och [stoin], medan man längre västerut säger [bain] och [stain] (mindre vanliga varianter med [ɛi], [eo] och [ɛo] förekommer också). I nordöst diftongeras [ɛ:] växelvis som [ai] eller [ɛi], ett ord som ”knä” uttalas alltså på en del håll [knai] och på andra håll [knei].

I inledningen till Pamps bok står dock att hans syfte är att beskriva de genuina dialekterna som de var innan folkomflyttningar och massmedia börjat likrikta dem, så kanske är hans beskrivning av diftongerna något förlegad.

Graden av diftongering växlar geografiskt. Dessutom är den mindre i mer riksspråkslikt tal än i det mer regionala talet (Elert 1981). Men diftongeringarna finns i allmänhet kvar, åtminstone i viss utsträckning, framför allt i [o:] och [u:]. Elert (1981) hävdar att diftongeringen är stor i Malmö och ”kanske också i norra Skåne”, vilket känns som ett minst sagt osäkert uttalande. I en senare utgåva av Elert (1995) verkar han dock ha ändrat sig och menar att diftongeringen är starkast i nordöstra Skåne och angränsande trakter.

2.2.2 Mälardalsdiftongering med e-efterslag

Enligt Elert (1981) är diftongerna i Mälardalen följande:

[i:]	[ie]
[e:]	[ee]
[ɛ:]	[ɛe]
[y:]	[ye] [yø]
[ɯ:]	[ɯe]
[ø:]	[øe] [øø]
[u:]	[ue]
[o:]	[oe]
[ɑ:]	[ɑe]

Sammanfattningsvis förekommer det i landskapen kring Mälaren en diftongering av de långa vokalerna som innebär att de får en slutfas med ett [e]-liknande ljud, eller ibland en [ɛ]- eller [ø]-liknande slutfas. Den första delen av diftongljudet är däremot konstant och får starkast tryck. Det är alltså fråga om fallande diftonger i Mälardalen, inte stigande som när det gäller sydsvenska (skånska). Det diftongerade uttalet kan förekomma i alla de långa vokalerna, men är tydligast i vokalerna [o:], [u:] och [ɯ:]. Minst märkbart är det i vokalerna [e:] och [ɛ:], enligt Elert (1981).

Mälardalsdiftongering kan även vara kombinerad med att det förekommer en liten paus mitt i diftongen, innan den andra fasen, dvs det [e]-liknande ljudet, ska börja (Elert 1981).

Kuronen (2001) har gjort en undersökning om diftongerna i Nyköping och han hävdar i motsats till Elert (1981) att diftongeringen är speciellt tydlig i den betonade vokalen i ord som ”veta”, ”dålig” och ”äta”. [i:] och [y:] är också diftongerade och i dessa vokaler är diftongeringens främsta syfte att öka kontrasten mellan ljuden, vilket också gäller för många andra vokaler som är diftongerade. T ex är den inledande fasen av betonat [i:] och [e:] ofta identisk och diftongeringen i slutet av ljuden gör dem olika. Detta gäller också för skillnaden mellan [o:] och [u:].

2.2.3 Gotländsk diftongering

Talspråket på Gotland skiljer sig ganska mycket från talspråket på fastlandet, speciellt när det gäller den genuina gotländska dialekten, gutamålet, som kan sägas ha ”riktiga” diftonger dvs att två olika vokaler förekommer i samma stavelse, som uppträder där svenska riksspråket har enkla vokaler (Elert 1981). Denna genuina dialekt hör man dock inte så ofta, då gotländskan numera har ett mera riksspråkslikt uttal. Fortfarande uttalas dock vissa långa vokaler diftongerade, men inte alla. [i:] och [y:], samt [ɑ:] är homogena.

2.2.4 Mellansvenska efterslag av j- och v-karaktär

I stora delar av Sverige, särskilt i Svealand, får de långa vokalerna som uttalas med tungan höjd mot gommen, nämligen [i:], [y:], [ʌ:] och [u:] ett efterslag i form av ett konsonantljud. Efter [i:] och [y:] är det ett [j]. Efter [ʌ:] och [u:] blir det en frikativ eller approximantisk konsonant som bildas genom att luften blåser mellan båda läpparna genom den trånga passage som bildas då man fullföljer läpprundningen vid vokalernas normala uttal. Det är alltså frågan om diftongeringar eftersom talorganen rör sig under uttalets gång. Den konsonantiska slutfasen är särskilt märkbar i slutet av ord och allra mest i slutet av en fras eller mening.

2.3 Undersökningar om diftonger i andra språk än svenska

I detta avsnitt kommer jag att behandla en studie om danska diftonger, samt en undersökning där målet var att ta reda på om diftonger är ett språkspecifikt fenomen eller om de kan beskrivas mer generellt.

Persson (2002) skiljer mellan två olika typer av danska diftonger, nämligen slutnings- respektive öppningsdiftonger. Slutningsdiftonger innebär att diftongen går mot en mer sluten vokal och öppningsdiftonger går mot en öppnare vokal. Slutningsdiftonger är vanligast i danska. I studien undersöktes hur dessa olika typer av diftonger realiseras, samt om målvokalen verkligen uppnås eller om det är en schwa-vokal som är diftongens slutliga mål. Dessutom studerades /r/-påverkan, dvs hur ett /r/ direkt före eller direkt efter vokalen påverkar vokalen. Endast fallande diftonger undersöktes eftersom de förekommer i en mer varierande omgivning. Detta är alltså motsatsen till de diftonger som finns i skånska, där målvärdet uppnås i slutet av diftongen.

Persson (2002) fann att öppningsdiftongerna uppnår målvokalen bara i vissa fall, medan slutningsdiftongerna uppnår målvokalen i stor utsträckning. /r/-påverkan hade den effekten på de ord som ingick i studien att /r/ smälter samman med föregående vokal och bildar diftong.

Lindau, Norlin och Svantesson (1990) har undersökt diftongerna /ai/ och /au/ som är de vanligaste i världens språk. Bland de språk som har diftonger finns diftongen /ai/ i 75 % av världens språk och /au/ finns i 65 %.

Om man beskriver en diftong som en sekvens av två vokaler finns det enligt Lindau mfl (1990) diftonger i en tredjedel av världens språk.

Lindau mfl (1990) har studerat produktions-skillnader mellan diftonger i arabiska, hausa, kinesiska och engelska. De har undersökt om diftonger är ett språkspecifikt fenomen eller om de kan beskrivas mer generellt, t ex att transitions hastigheten är högre om distansen mellan onset- och offset vokalerna är större, eller att durationen kanske ökar om distansen för transitionen ökar. Bl a upptäcktes skillnader mellan /ai/ i arabiska och kinesiska, där transitionen mellan onset- och offsetvokalen uppträder olika i de två språken. Den andra formanttransitionen för /ai/ är således långsammare i kinesiska än i arabiska, och upptar en större del av diftongen, medan transitionsdurationen är mycket kort i arabiska för båda diftongerna och lika kort för diftongen /au/ i hausa. I engelska upptar transitionen ännu längre tid än i kinesiska. Det verkar således som att diftongens transitionsduration är ett språkspecifikt fenomen. Men också den fonetiska kvaliteten av vokalsegmenten som ingår i diftongerna varierar mellan språken. Alltså finns det en möjlighet att transitionsdurationen kan vara en effekt av distansen mellan onset- och offsetvokalen, vilket verkar stämma bra för /ai/-diftongen men som inte visade sig stämma lika bra för /au/-diftongen där även andra faktorer spelar in.

2.4 Undersökning om syntetiska diftonger

En undersökning med syntetiska diftonger visade att det räcker med en glidning, utan några steady state-komponenter för att vi ska uppfatta en diftong (Bond 1982). Om det finns steady state-komponenter med fixerad duration räcker det med mycket korta glidningar (uppskattningsvis 10 ms) eller inga glidningar alls för att försökspersoner ska uppfatta det som diftonger. Man får dock komma ihåg att dessa ljud med så korta glidningar eller inga glidningar alls inte är möjliga att uttala naturligt utan enbart går att framställa syntetiskt.

2.5 Kvinnors och mäns diftonger samt sociala skillnader

En undersökning av Olle Hammermo (Elert 1981) visade att diftongeringen är vanligare och starkare på lägre sociala nivåer, samt att det inte fanns några skillnader mellan könen eller mellan olika åldersgrupper när det gäller graden av diftongering. Den här undersökningen genomfördes på Mälardalsdiftonger (i Eskilstuna), men det är väl rimligt att anta att det gäller för diftongeringar generellt. Dock nämner Elert (1981) att kvinnors tal generellt är mer likt rikssvenska än mäns. Männen tal präglas i större utsträckning av den lokala dialekten. Men diftongerna verkar inte påverkas särskilt mycket av detta, utan de verkar vara svåra att bli av med, förmodligen beroende på att man själv i regel inte är medveten om dem.

2.5 Sammanfattning av tidigare undersökningar

Det verkar vara så att var och en av diftongerna i skånska är ganska lika i hela landskapet, men det varierar ibland hur deras inledningsfas ser ut. Även slutfasen kan variera, men det är inte lika vanligt eftersom diftongeringen ligger i början av diftongen och målvärdet uppnås i slutet. Mot bakgrund av detta kan jag förmodligen inte förvänta mig några stora skillnader mellan diftongerna på de tre orterna (Bara, Broby och Tågarp) där jag ska undersöka diftongerna. Jag antar dock att de största skillnaderna kommer att uppträda mellan Broby och de övriga orterna, dels för att det är här jag tycker mig höra att skillnaderna i dialekterna är som störst och dels för att både Elert (1995) och Pamp (1978) menar att vissa av vokalerna ibland diftongeras annorlunda i nordöstra Skåne än i övriga delar av landskapet. När det gäller graden av diftongering verkar denna vara störst i Malmö (Elert 1981) och/eller i nordöstra Skåne (Elert 1995).

3. Metod

3.1 Informanter

Totalt ingår nio informanter i min undersökning. Tre av dem spelade jag själv in och resten fanns redan inspelade i SweDias databas (www.swedia.nu). Denna databas innehåller material inspelat av forskare vid bl a Lunds universitet, med syfte att kartlägga de svenska dialekterna. Totalt finns ca 100 dialekter inspelade. Varje dialekt representeras av totalt 12 talare, varav hälften män och hälften kvinnor. Två olika åldersgrupper finns också representerade, då hälften av informanterna för varje dialekt utgörs av yngre personer (20-30 år) och hälften av äldre (55-75 år).

Informanterna som jag själv spelade in är 59, 60 och 66 år gamla. Samtliga är män som är uppväxta i Tågarp och har bott där i stort sett hela sitt liv. Av resterande informanter kommer tre från Broby och tre från Bara. Deras ålder är mellan 55 och 75 år och alla är män. Även här gäller att de är uppväxta och har bott i Broby respektive Bara i hela sitt liv.

Fastän det inte verkar finnas någon större skillnad mellan yngre och äldre personers diftonger eller mellan kvinnors och mäns, ville jag ändå att informanterna skulle utgöras av en så homogen grupp som möjligt för att helt utesluta att skillnaderna i diftongerna skulle kunna bero på att informanterna uppnått olika åldrar eller är av olika kön. Det kan dock finnas andra faktorer som har påverkat deras diftonger, olika utbildning och arbeten t ex, samt hur pass dialektalt uttal respektive informant har.

3.2 Inspelningen

Inspelningen av två av Tågarpstalarna gjordes i vardagsrummet i respektive informants hem, med en sony walkman-bandspelare WM-D3 och en sk ”mygga” (sony, modellbeteckning PC-62) dvs en liten mikrofon som fästs nära talarens mun, t ex på slipsen eller kavajslaget. Samma utrustning användes även vid inspelningen av den tredje informanten från Tågarp, men den här gången gjordes inspelningen på ett café, vilket innebar att ljudkvaliteten blev något annorlunda. Detta verkar dock inte ha påverkat de mätningar jag senare gjorde. Inspelningen för varje informant tog ca 5-10 minuter.

3.3 Material

Materialet för mina inspelningar bestod att två delar. Den ena delen gick ut på att informanterna skulle säga isolerade ord. För att få informanterna att uttala just de ord jag var ute efter gav jag dem minst en ledtråd per ord, som kunde vara t ex ”*Vad blir man när det regnar?*” (blöt) ”*En liten flicka kan vara gullig och socker...*” (söt). När informanten kom på vilket ord jag var ute efter bad jag honom att upprepa det ca tre gånger. Efter att det korrekta ordet hade upprepats ca tre gånger, gavs ledtråden för nästa ord, osv. Sammanlagt var det 14 olika ord som informanterna skulle säga. Orden var följande: söt, blöt, lös, dör, sot, lat, låt, typ, nät, leta, lär, läs, lus och dis. Samtliga ord utom ”leta” var alltså enstaviga. Det var dock bara den betonade vokalen i ”leta” som jag använde i undersökningen. En fullständig lista med samtliga ord med tillhörande ledtråd finns i appendix. När jag bett informanterna att säga de här 14 orden hade jag också fått dem att uttala samtliga långa vokaler som finns i svenska. Inte i något fall sa jag själv vilket ordet var, utan alla informanterna sa dem utan att ha hört mig säga

dem först. Detta gäller dock inte för alla informanterna i SweDia:s databas, några av informanterna fick höra inspelningspersonen eller en annan person säga orden först, och därefter upprepa dem.

Jag spelade även in rrameningar med nonsensord. Senare bestämde jag mig emellertid för att inte använda dessa i min undersökning, men jag nämner ändå kortfattat hur inspelningen av dessa gick till. Meningarna fanns uppskrivna på ett papper som informanten fick läsa och de såg ut på följande sätt: ”*Nu säger jag hVt*”, där V:et motsvaras av någon av de nio långa vokaler som finns i svenska, dvs [ɑ:, u:, o:, ɤ:, e:, i:, y:, ε:, ø:]. Nonsensorden blev således [hɑ:t, hu:t, ho:t, hɤ:t, he:t, hi:t, hy:t, hɛ:t, hø:t]. Meningarna som informanterna läste innehöll dock inga fonetiska tecken. Avsikten med att låta informanterna läsa innan till var att de skulle säga orden utan att ha hört mig uttala dem först, för att minska risken att de påverkades av min dialekt eller mitt sätt att uttala dem.

Skälet till att jag valde att inte ha med nonsensorden i min analys var att jag inte hade något jämförbart material för informanterna från Broby och Bara. En fråga som kanske dyker upp här är varför jag spelade in dem överhuvudtaget när jag ändå inte använde dessa i min undersökning, men det beror helt enkelt på att jag från början eventuellt hade planer på att själv spela in informanter på flera orter och då hade kanske även vokalerna i nonsensorden varit intressanta. Dessutom är det förstås alltid bättre att spela in ett för stort material och inte använda allt, än att spela in för lite från början och i ett senare skede upptäcka att man hade behövt ett större material. Som jag kommer att nämna i ett senare stycke fick jag dessutom viss användning för nonsensorden, så jag spelade inte in dem förgäves.

Anledningen till att både rrameningarna och nonsensorden upprepades (minst) tre gånger är att man sällan uttalar ett ord eller en mening exakt likadant flera gånger efter varandra, och för att få ett så korrekt resultat som möjligt kan det vara bra att räkna fram ett genomsnitt av tre-fyra produktioner från en och samma talare.

Materialet i SweDia skiljer sig till viss del från det som jag själv spelade in, men den första delen av mitt material (de isolerade orden) är samma som använts i SweDia och det var också anledningen till att jag valde just detta material för mina informanter i Tågarp, så att det skulle gå så lätt som möjligt att jämföra med SweDias material. I SweDia har man dock inte använt några rrameningar med nonsensord utan enbart spontant och eliciterat tal. Förutom de isolerade orden har man även låtit informanten prata fritt om något ämne som han själv har valt.

3.4 Tillvägagångssätt

För att kunna bearbeta och analysera materialet i en dator omvandlade jag de analoga kassetinspelningarna till digital form med en samplingsfrekvens på 22050 Hz och 16 bitar. Datorprogrammet som användes vid analysen var Praat. SweDia-materialet fanns redan i digitaliserad form. Därefter segmenterade jag ut alla vokaler som var intressanta. Jag valde dock att inte undersöka alla vokalerna i de isolerade orden, då vissa förekom flera gånger i olika kontexter (bl a orden ”lös”, ”blöt”, ”dör” och ”söt”, som alla innehåller vokalen [ø:]). Då valde jag att undersöka vokalen i endast ett av dessa ord (blöt). Samma sak gäller för vokalen [ɛ:], då tre olika ord med denna vokal fanns i mitt material, nämligen ”lä”, ”läs” och ”nät”. I det här fallet valde jag att undersöka endast vokalen i ”nät”. Det blev totalt 288 vokaler kvar som ingick i min studie. Jag fick dessutom användning för vokalen i nonsensorden i två fall, dels för en av informanterna från Tågarp som av misstag aldrig sa ordet ”typ” och dels för en an-

nan Tågarpsinformant, där formanterna i ”sot” var mycket otydliga. I det första fallet använde jag vokalen i [hy:t] istället och i det senare använde jag vokalen i [hu:t]. Inte heller för vokalen [e:] undersöktes samma vokalkontext för alla talarna, då formanterna i ordet ”nät” var så otydliga för en Tågarpstalare att jag valde att analysera formanterna i vokalen i ”läs” istället.

När segmenteringen av vokaler var klar, använde jag ett script (tilläggsfunktion) i Praat som ritar upp F1-F2-diagram över diftongerna. Dessvärre visade sig den automatiska mätningen många gånger inte stämma, varför jag bestämde mig för att mäta frekvenserna för första och andra formanten för hand i samtliga 288 vokaler som jag valde att ha med i undersökningen. Jag mätte i början, mitten och slutet av varje vokal. Med hjälp av excel ritade jag sedan upp diftongpilar i F1-F2-diagram.

4. Resultat

4.1 Tolkning av diagrammen

Mitt främsta syfte var att undersöka de skillnader och likheter i diftongerna som finns mellan de olika orterna. För att göra detta har jag studerat F1-F2-diagram för samtliga diftonger. Varje diftongpil motsvarar ett genomsnitt av de tre talarnas diftonger på respektive ort, förutom i diagrammet som visar de individuella skillnaderna mellan talarna. Där motsvarar istället en diftongpil ett genomsnitt av tre-fyra produktioner av samma talare. Även om det mest intressanta är att studera diagrammen över orterna har jag alltså även med ett diagram över de individuella skillnaderna så att läsaren kan få en uppfattning om hur stora de faktiskt kunde vara.

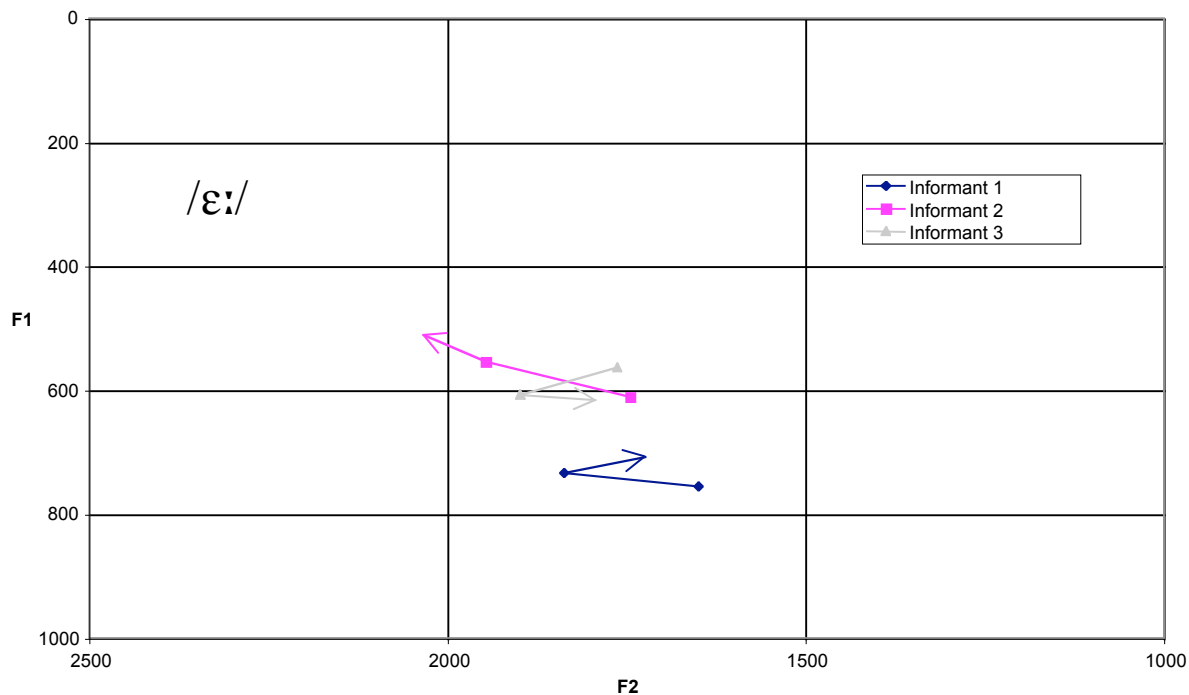
Diftongpilarna visar var diftongen börjar och slutar, samt mitten av diftongen och vilket håll den går åt. Varje diftong har således tre mätpunkter. Alternativet hade varit att bara ha två mätpunkter för varje diftong, men då fångar man inte upp eventuella rörelser mitt i diftongen, något som givetvis också kan vara av intresse. Jag har dock mest tittat på var diftongen börjar och slutar.

Graden av diftongering har bedömts genom att undersöka diftongpilarnas längd: ju större rörelsen för pilarna är, desto kraftigare är diftongeringen. För att kunna bedöma var diftongeringen är störst respektive minst, har jag dock även studerat varje enskild informants diftonger, och alltså inte bara utgått från vad diagrammen över orterna visar. Anledningen till detta är att de individuella skillnaderna var mycket stora.

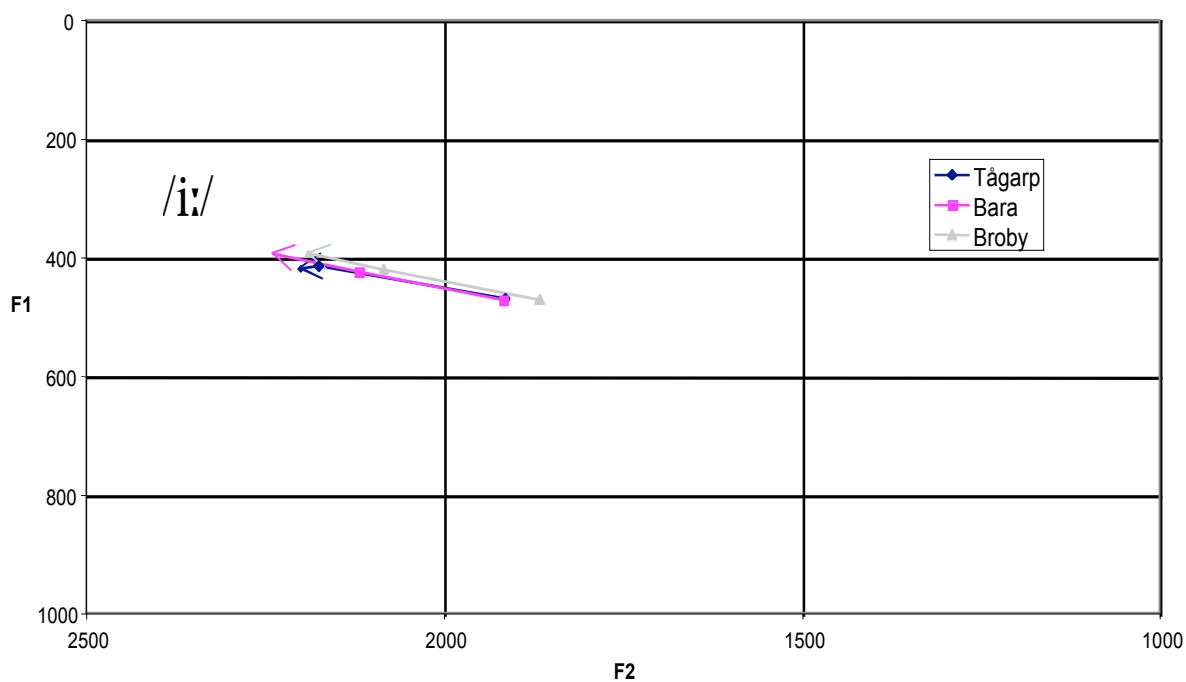
4.2 Diagram över diftongerna med kommentarer

På följande sidor kommer diagrammen över diftongerna att presenteras. Vid en första anblick ser det inte ut att vara några stora skillnader mellan orterna. De individuella skillnaderna verkar vara större än skillnaderna mellan orterna.

Jag har låtit endast ett diagram exemplifiera hur stora de individuella skillnaderna kunde vara. Som framgår tydligt av diagrammet på nästa sida (Figur 1) har de tre talarna i Broby diftonger som i hög grad skiljer sig från varandra för vokalen [ɛ:].

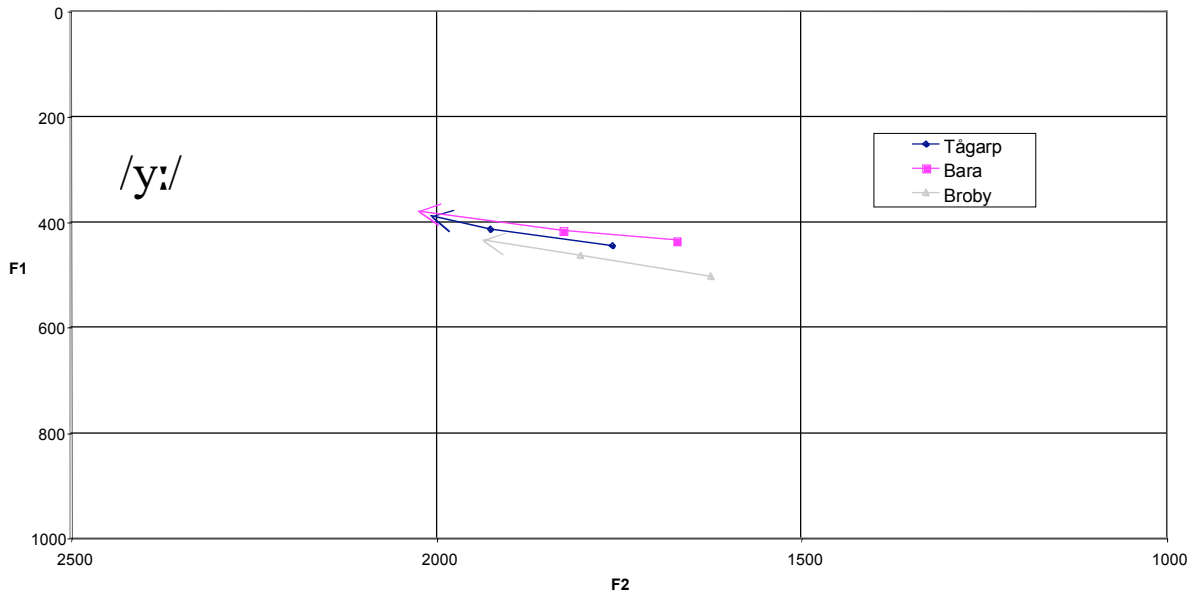

Figur 1. Vokalen [ɛ:], genomsnitt av tre olika talare från Broby.

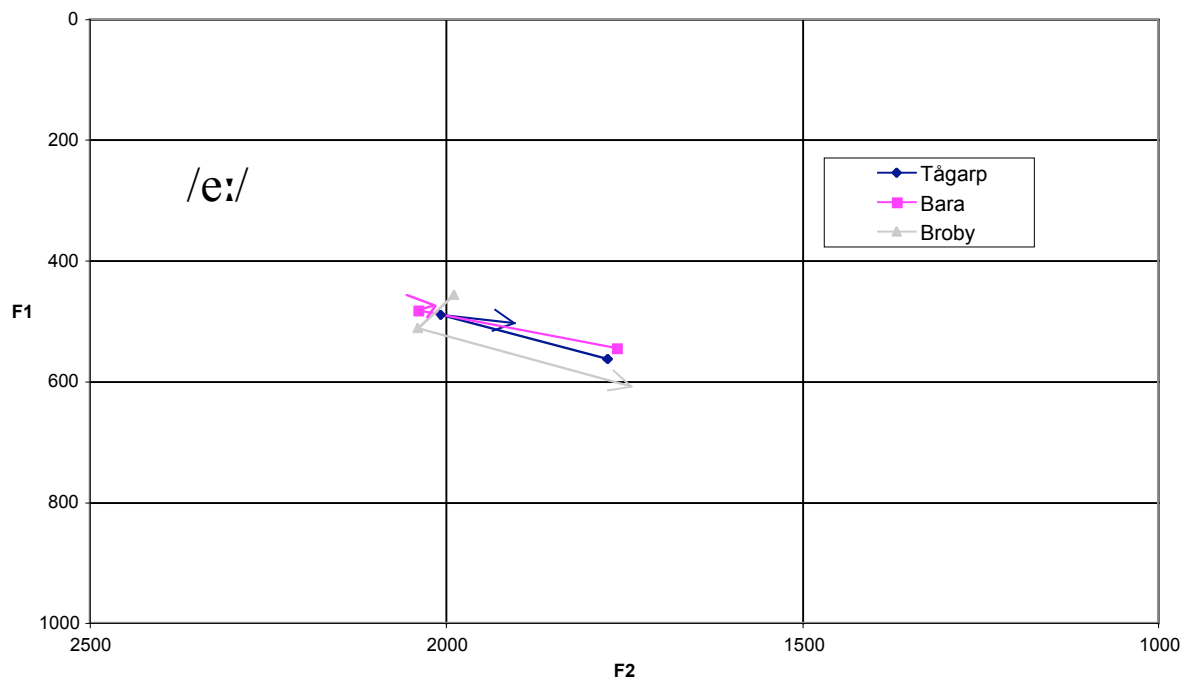
Figur 2. Vokalen [i:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

De tre orternas diftonger för vokalen [i:] är mycket lika varandra. Det finns en del individuella skillnader, som är störst i Bara och Tågarp medan Brobytalarnas diftonger är mer lika varandra. Men man kan konstatera att [i:] diftongeras i stort sett likadant på de tre orterna. Graden av diftongering varierar inte heller speciellt mycket.

Figur 3. Vokalen [y:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

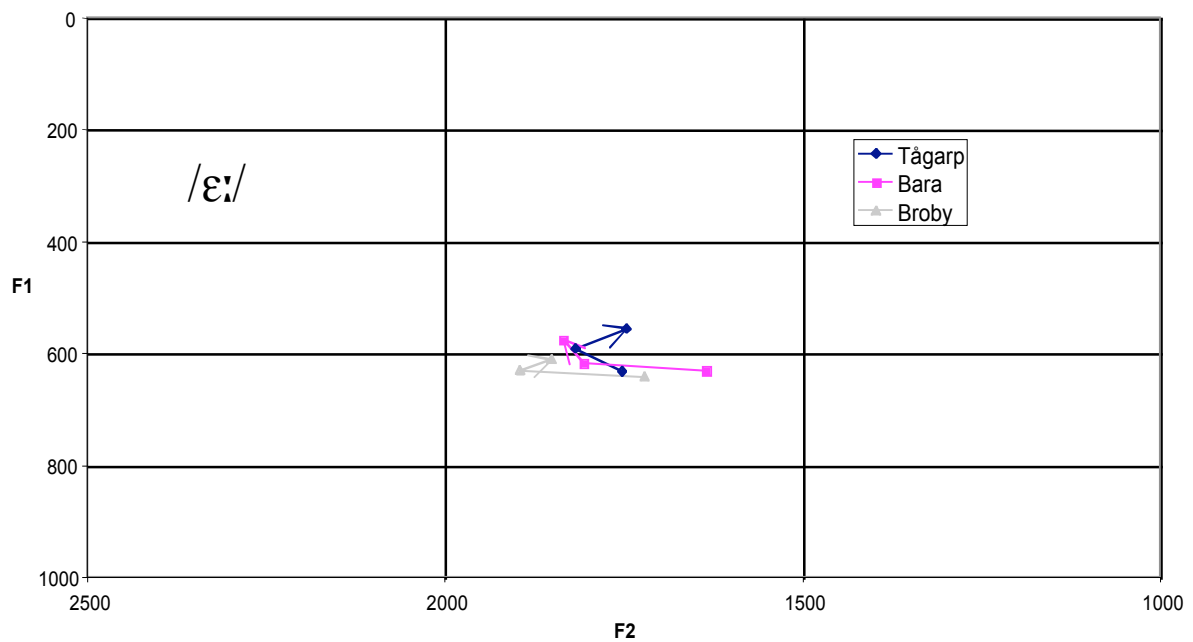
Som framgår av diagrammet diftongeras även vokalen [y:] likartat på alla orterna. Tågarps och Baras diftonger är dock mest lika varandra, speciellt med avseende på slutvärdet som är nästan samma för de här två orterna. Graden av diftongering är ungefär lika stor på alla orterna. Vad gäller de individuella skillnaderna, så var de förhållandevis små för denna vokal.

Figur 4. Vokalen [e:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

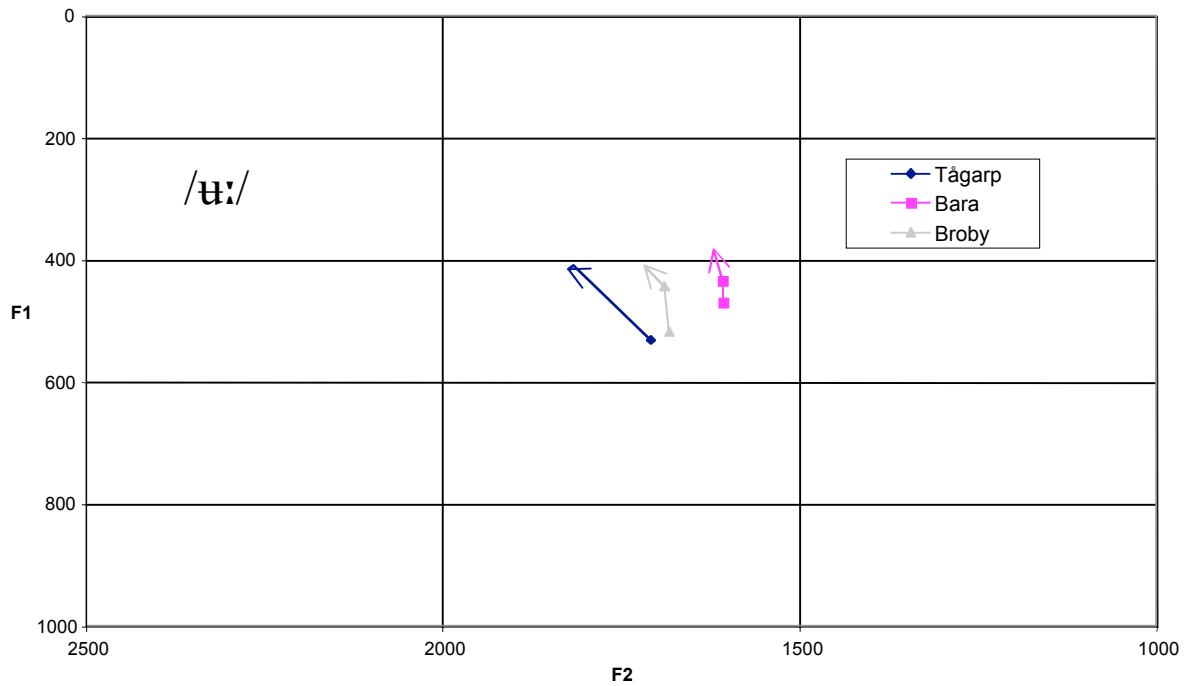
Diftongeringen i vokalen [e:] är likartad för Bara- och Tågarps talarna, medan Brobytalarna har en helt annorlunda diftong. Slutvärdet för Broby ligger ungefär där Bara och Tågarp har sina startvärden. De individuella skillnaderna är stora, framför allt i Bara, där en talare har en

helt annan diftong och mycket kraftigare diftongering än de övriga två, som har mycket likartad diftongering. Även om de individuella skillnaderna också är ganska stora i Broby går i alla fall diftongen på samma håll, dvs F1 ökar och F2 minskar och Tågarpstalarna har alla det gemensamt att F2 ökar och F1 minskar. En av talarna i Tågarp har betydligt större diftongering än de övriga två. I Broby har två av talarna kraftiga diftonger medan den tredje har något mindre. Nämnvärt är också att Bara- och Tågarpstalarnas [e:]-diftong påminner mer om diftongen för de främre slutna vokalerna [i:] och [y:] medan Brobydiftongen inte alls har detta utseende.

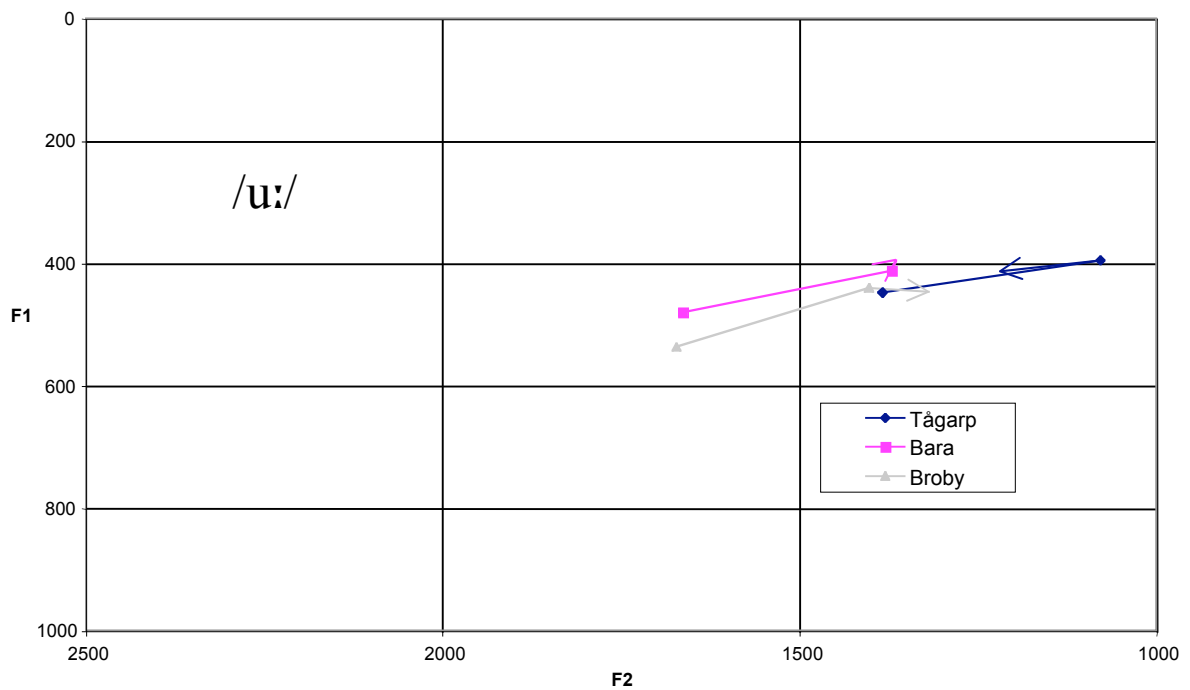
Figur 5. Vokalen [ε:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Diftongerna i [ε:] ser ganska lika ut på alla orterna, åtminstone är det gemensamt för alla orterna att F1 minskar något under hela diftongens förlopp samt att F2 ökar under diftongens första del. För Baratalarna sker sedan en ytterligare ökning av F2 på slutet medan de andra orterna har en minskning. De individuella skillnaderna för den här diftongen är mycket större än skillnaderna mellan orterna. En Tågarpstalare har väldigt kraftig diftongering medan en Baratalare knappt producerade någon diftongering alls. I övrigt varierade inte graden av diftongering särskilt mycket.

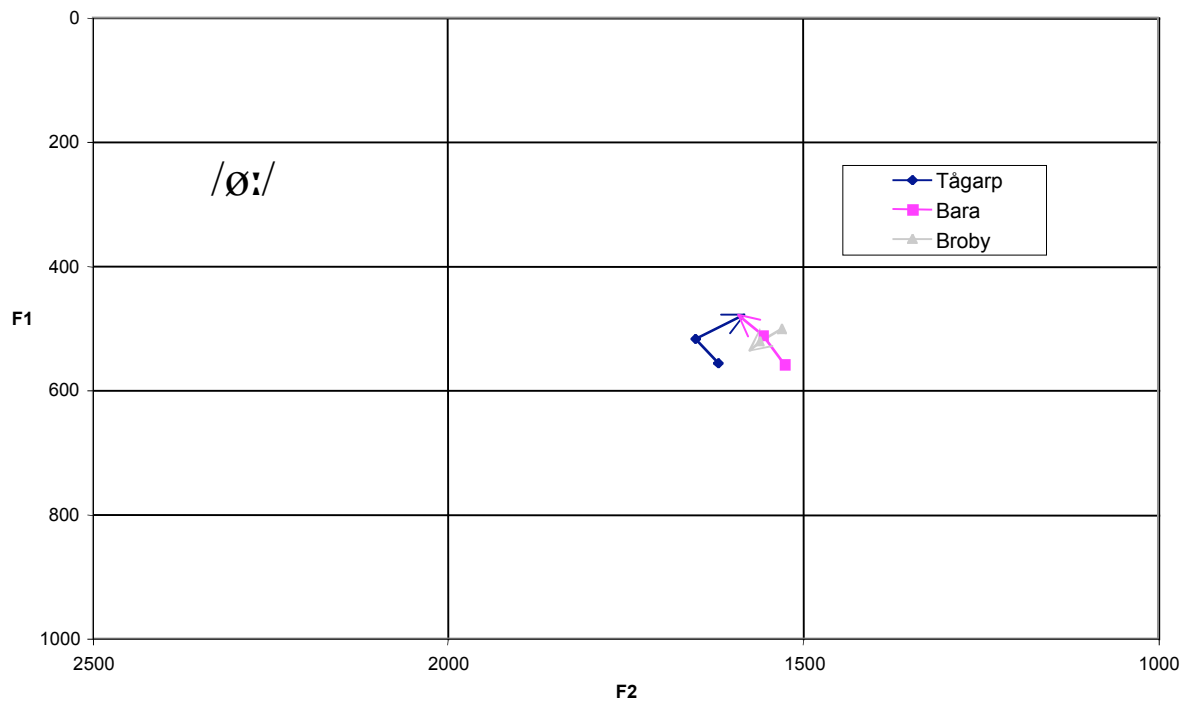
Figur 6. Vokalen [u:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Orternas diftongering ser relativt lika ut i [u:], även om start- och slutvärdena varierar något, men alla har åtminstone det gemensamt att F1 minskar och F2 är förhållandevis oförändrad. Graden av diftongering var ungefär lika stor på alla orterna.

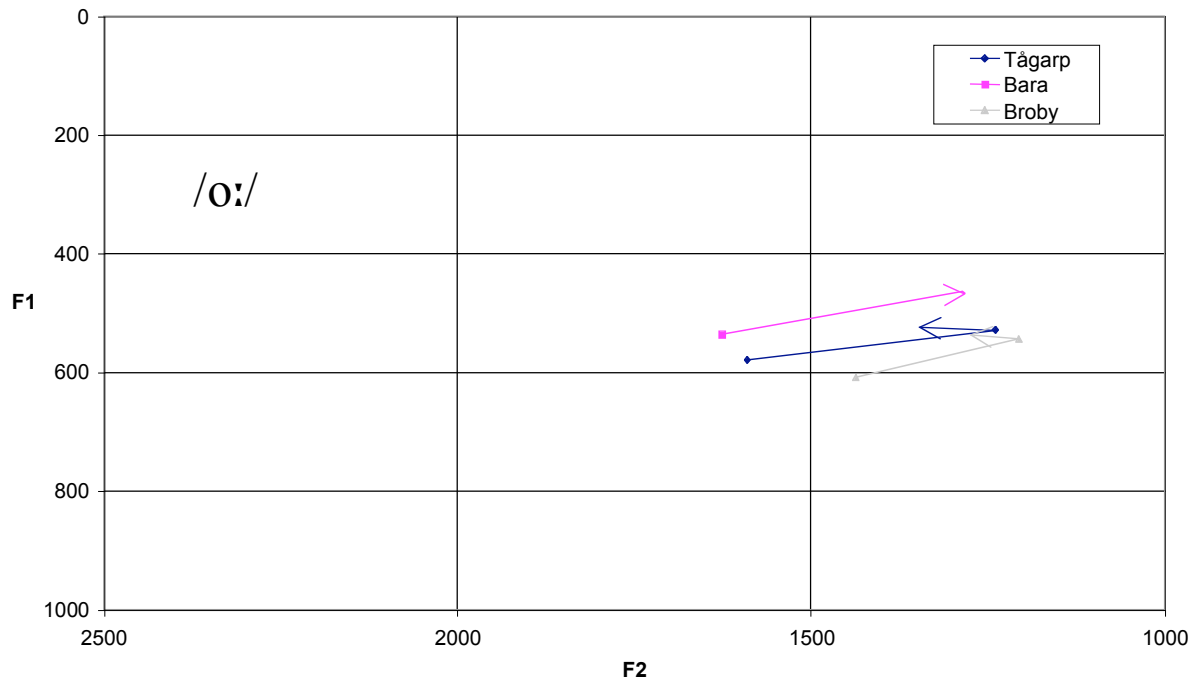
Figur 7. Vokalen [u:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Som diagrammet på föregående sida visar, ligger slutvärdet för vokalen [u:] relativt nära för alla orterna, även om Bara och Broby har sitt slutvärde något närmare varandra och Tågarp skiljer sig en del. Intressant är att startvärdet för Tågarps-diftongen ligger ungefär vid slutvärdet för Bara- och Broby-diftongerna, så sett till hela diftongen är Bara och Broby mycket mer lika varandra än Tågarp och övriga orter. Graden av diftongering är ungefär lika stor på alla orterna, bortsett från en Tågarpsinformant som knappt har någon diftongering alls.

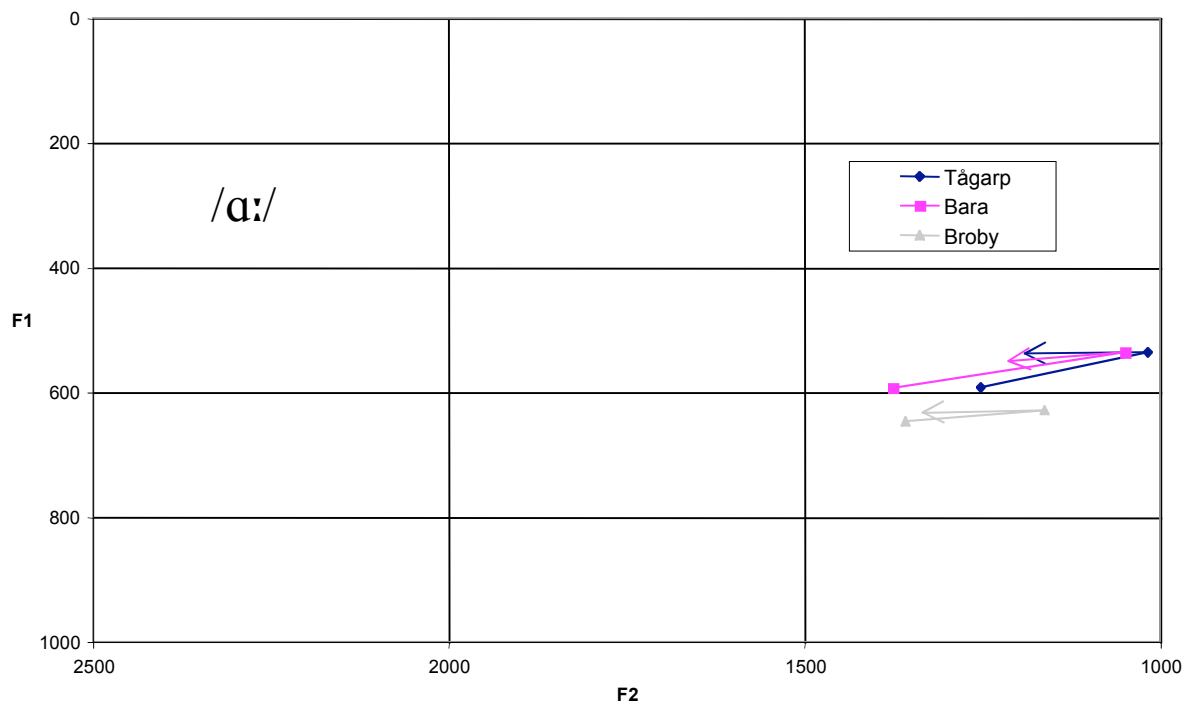
Figur 8. Vokalen [ø:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Tågarp och Bara har i vokalen [ø:] slutvärden som ligger mycket nära varandra, men startvärdena varierar en del. Graden av diftongering är störst i Tågarp och nästan obefintlig i Broby. De individuella skillnaderna för diftongens utseende är stora i Broby och Tågarp, men relativt små i Bara.

Figur 9. Vokalen [o:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Orterna uppvisar liknande diftonger i [o:], men de individuella skillnaderna är stora, framför allt i Broby. Två talare i Tågarp och alla i Bara har kraftiga diftonger, medan Brobytalarna har något mindre diftongering. De individuella skillnaderna är också relativt stora i Bara och Tågarp, om än betydligt mindre än i Broby. När det gäller slutvärdet har dock talarna i Bara värden som ligger nära varandra, men det varierar var diftongen börjar och hur den ser ut. Talarna i Broby har däremot varken start- eller slutvärden som ligger nära varandra. För Tågarpsinformanterna ligger startvärdet och slutvärdet relativt nära varandra för två av talarna men diftongens utseende varierar. Den tredje talaren har knappt någon diftongering alls.

Figur 10. Vokalen [ɑ:], genomsnitt för talarna på respektive ort.

Bara och Tågarp har mycket likartad diftongering i [ɑ:]. Broby skiljer sig lite från övriga orter, genom att slutvärdet är något högre, både för F1 och F2, medan startvärdet ligger på ungefär samma värde för F2 som Bara men något högre för F1. Det var en del individuella skillnader även för denna vokal, men alla har åtminstone en liknande diftong där F2 först minskar och sedan ökar, och inga stora förändringar av F1-värdet. Diftongeringen är ungefär lika stor på alla orterna.

4.3 Skillnader och likheter i diftongerna

Pga de stora individuella skillnaderna är det ganska svårt att säga vilka av orterna som har mest lika diftongering, men min hypotes om att Bara och Tågarp skulle ha mer lika diftonger stämde bara för ett fåtal av vokalerna. För de andra vokalerna var diftongerna relativt lika på alla orterna, förutom i ett fall (vokalen [u:]), där Bara och Broby faktiskt hade mest lika diftongering. De stora individuella skillnaderna gör också att det är svårt att konstatera var graden av diftongering är störst respektive minst. I de flesta fall var de individuella skillnaderna så stora att det kunde skilja lika mycket (eller mer) mellan två talare från samma ort som mellan två talare från olika orter. Resultatet för diftongernas utseende kan sammanfattas så här:

Mest lika diftongering i Bara och Tågarp: Framför allt [e:], men även [ɑ:], [ø:], [y:]

Mest lika diftongering i Bara och Broby: [u:]

Liknande diftongering på alla orter: Framför allt [i:], men även [ɛ:], [o:] och [ʌ:]

Min hypotes både stämde och inte stämde således, men endast för en av vokalerna, [e:], var Tågarp och Bara klart mer lika varandra och Broby skiljde sig ganska rejält. Även för vokalerna [ɑ:], [ø:] och [y:] var Tågarp och Bara mest lika varandra fast för dessa vokaler skiljde

sig dock inte Brobydiftongerna särskilt mycket. För en av vokalerna [u:] var det dessutom så att Bara och Broby var klart mer lika varandra.

Om övriga vokaler [ɛ:], [o:], [i:] och [ʊ:] kan konstateras att det av diagrammen inte går att tydligt se vilka orter som har mest lika diftonger, då alla ligger ungefär lika nära/långt ifrån varandra. För vokalen [i:] har de tre orterna nästan identiska diftonger. Detta var således den vokal där variationerna mellan orterna var allra minst. Även [y:]-vokalen, som i likhet med [i:] är en främre sluten vokal, diftongeras likartat på alla orterna.

För [ɛ:]-vokalen ligger diftongerna för de olika orterna ungefär lika långt ifrån varandra, dock har Tågarp och Broby startvärden som ligger nära varandra. I gengäld ligger slutvärdena närmast varandra för Bara och Broby. Också för [o:]-vokalen var det svårt att avgöra vilka som har mest lika diftongering, men diftongens utseende för Tågarp och Broby var mest lika, då de har en diftong där F2 först minskar och sedan ökar något. Inte heller för [ʊ:]-vokalen går det att se tydligt vilka orter som har mest lika diftonger, då alla har en diftong där F1 minskar och F2 ökar något. Bara har den diftong som har lägst frekvens för F2 medan Tågarp har högst och Broby ligger mitt emellan. För F1 har alla ungefär samma värden (Bara något lägre) men här kan man i alla fall konstatera att Bara och Tågarp inte är de som har mest lika diftong, utan i så fall Bara och Broby eller Broby och Tågarp.

4.4 Skillnader i diftongernas inlednings- och slutfas

Jag misstänkte att de största skillnaderna skulle vara i början av diftongen, dvs att orternas startvärden skulle variera mer än slutvärdena, men detta stämde bara för en del vokaler. Det jag kom fram till kan sammanfattas så här:

Störst skillnader i slutet av diftongen: [ʊ:]

Störst skillnader i början: [o:], [y:], [u:], [ø:]

Ungefär lika stora skillnader i början och slutet: [ɛ:], [i:], [ɑ:], [e:]

[ʊ:] var alltså den enda vokal där variationen för slutvärdena var större än för startvärdena.

För [u:] har Bara och Broby startvärden mycket nära varandra medan Tågarp skiljde sig ganska mycket, så här kan man konstatera att skillnaderna var större i början än i slutet av vokalen, eftersom slutvärdena inte har lika stor spridning. Om [o:]-vokalen kan man också säga att det är något större variation för startvärdena än för slutvärdena. För [y:]-vokalen har Bara och Tågarp i stort sett samma slutvärde och Broby skiljer sig en del. Startvärdet varierar för alla orterna. Sett över alla orterna skiljde det mer i fråga om startvärde än slutvärde vilket också gäller för vokalen [ø:].

För [e:] har Tågarp och Bara startvärden mycket nära varandra medan Broby skiljer sig rejält. I gengäld skiljer det mycket även för slutvärdet mellan Broby och övriga orter. Därför kan man konstatera att både start- och slutvärdet har stor spridning.

[ɛ:] har också ungefär lika stor spridning för start- och slutvärdena. [i:] däremot har nästan ingen spridning alls vare sig för start- eller slutvärdena. För [ɑ:]-diftongen har Bara och Tågarp slutvärden nära varandra, medan Brobys ligger långt därifrån. Startvärdena varierar en del mellan alla orterna.

Det stämmer visserligen att det varierar mer hur diftongen börjar än hur den slutar, men man får komma ihåg att det för det mesta även var ganska stora skillnader i slutet av diftongerna och det är inte heller alltid enkelt att avgöra enbart genom att studera diagrammen om det är startvärdena eller slutvärdena som har störst spridning då de oftast varierar ungefär lika mycket.

Jag misstänkte dock att Broby-diftongen skulle ha en annorlunda slutfas jämfört med övriga orter för [ɑ:]-diftongen, och det stämmer att slutvärdet för Brobytalarna ligger ganska långt ifrån Baras och Tågarp, medan startvärdena ligger lite närmare. Men att det skulle vara någon [o]-liknande slutfas i [ɑ:]-vokalen i nordöstra Skåne (Broby) vilket Elert (1995) hävdar, bekräftas inte i mitt resultat. Broby-diftongen har start- och slutvärde mycket nära varandra i [ɑ:]-vokalen.

Enligt Elert (1995) har [ɥ:] och [u:] en [e]- eller [ɛ]-liknande inledningsfas. Det stämmer bäst för Bara och Broby när det gäller [u:]. För [ɥ:] har Tågarp och Broby den mest [e]-liknande inledningsfasen. Det stämmer alltså i vissa fall men inte för alla orter och inte för alla talare.

4.5 Grad av diftongering

Jag trodde att Bara skulle vara den ort som hade störst diftongeringar, men detta fick jag inte bekräftat av mina resultat. Även här gäller nämligen att de individuella skillnaderna var mycket stora. Resultaten kan sammanfattas så här:

Ungefär lika mycket diftongerad på alla orter: [ɥ:], [ɑ:], [ɛ:], [u:], [i:] [y:].

[ø:] är minst diftongerad i Broby, mest diftongerad i Tågarp.

[e:] är något mer diftongerad i Broby än på övriga orter.

[o:] är något mindre diftongerad i Broby än i Bara och Tågarp.

Det är alltså vissa skillnader beroende på vilken vokal det är, men på det hela taget är det inga stora skillnader. Det är inte heller så att en talare från en viss ort alltid har stor eller liten diftongering, utan det varierar beroende på vilken vokal det är.

5. Diskussion

Mitt resultat uppvisar inte några större skillnader i diftongerna mellan talare från de olika orterna, förutom för två vokaler, nämligen [e:] och [u:]. Baras och Tågarps diftonger var de som var mest lika varandra för [e:] medan Bara och Broby hade mest lika diftonger för [u:]. Därmed kan man säga att mitt resultat är i enlighet med det som Elert (1995) skriver, dvs att diftongeringen är ganska likartad i hela södra Sverige. Mitt resultat visade däremot inte att diftongerna i västra Skåne skulle vara mer lika varandra och att diftongerna i nordöstra Skåne skulle se något annorlunda ut, och inte heller att diftongeringen skulle vara större i Bara än på övriga orter. Likaså var det inte större skillnader i diftongernas inledningsfas än i slutfasen, vilket jag antagit. Varför mina hypoteser inte bekräftades av mitt resultat kan ha olika förklaringar som jag kommer att redogöra för i följande stycken.

5.1 Informanternas representativitet

Jag inser att det är vanskligt att låta endast tre talare representera en hel dialekt, dessutom tre talare i ungefär samma ålder och av samma kön. Vad hade jag kommit fram till om jag istället valt tre andra talare, t ex tre yngre kvinnor? Det kan man naturligtvis bara spekulera i, men det är inte otänkbart att resultatet då hade sett något annorlunda ut. Mitt resultat kan inte sägas vara representativt för orterna som helhet, men man kan säga att diftongerna *tenderar* att ha ett visst utseende på respektive ort, åtminstone så tenderar äldre mäns diftonger att se ut på ett bestämt sätt på de orter jag har undersökt. Då mina informanter tillbringat hela sitt liv på en ort går det inte att säga annat än att de är representativa för den dialekt som talas där. Men eftersom informanterna från samma ort genomgående uppvisar ganska stora individuella skillnader i diftongerna, kan man misstänka att diftongerna inte bara påverkas av dialekten man talar utan också av andra faktorer.

5.2 Grad av diftongering

I mitt resultat finns det inget som tyder på att graden av diftongering skulle vara särskilt stor i Bara som jag trodde. Kanske luras man att tro att infödda talare från Malmö-trakten har kraftiga diftongeringar, eftersom man ofta tänker sig dessa talare som förhållandevis dialektala. Men det förekommer säkert i lika stor utsträckning att personer från andra orter talar ”bred” skånska. Möjligen är det också så, att hur kraftiga diftonger man har är mer beroende av andra faktorer än just vilken ort man är uppväxt på. En sådan faktor kan t ex vara vilken social bakgrund man har. Det sägs ibland (Bruce 1970) t ex att lågutbildade har kraftigare diftonger än högutbildade. Påverkan från andra människor kan också ha viss inverkan på diftongerna. Om man i sitt yrke kommer i kontakt med människor från större delen av Sverige måste man kanske anpassa sitt uttal mer till riksspråket än vad butiksägaren på orten behöver göra. Men jag känner inte till mina informanternas bakgrund så jag kan inte yttra mig på denna punkt.

5.3 Skillnader i diftongernas inlednings- och slutfas

Mitt resultat tyder på att inledningsfasen och slutfasen i diftongerna varierar ungefär lika mycket. Vad detta beror på kan jag inte ge någon bra förklaring till. Det var alltså inte som jag trodde att de största skillnaderna var i inledningsfasen av diftongen, vilket är rimligt att tro

eftersom det är i denna del som själva diftongeringen ligger då målvärdet uppnås först i slutet av diftongen.

Jag såg ingen [o]-liknande slutfas i [ɑ:]-vokalen i Broby, vilket Elert (1995) menar är vanligt förekommande i nordöstra Skåne. Det skulle kunna förklaras med att Broby kanske inte är riktigt representativ för nordöst-skånsk dialekt. Möjligen representerar Kristianstad eller orter mycket nära Kristianstad denna dialekt bättre än vad Broby gör. Åtminstone representerade inte mina Brobyinformanter en sådan dialekt där [ɑ:] har en [o]-liknande slutfas.

5.4 Talhastighetens inverkan på diftongerna

Diftongernas utseende kan också variera beroende på vilken talhastighet man har. Eftersom jag nästan uteslutande har använt mig av eliciterade ord, har jag dock bedömt det som att det inte är några stora variationer i talhastighet mellan mina informanter, men naturligtvis kan små skillnader förekomma. Detta har jag dock inte tagit hänsyn till. I allmänhet är det så att diftongerna blir mer tydliga i läst tal än i spontant (Bruce 1970) men i min uppsats har, med några få undantag, varken läst eller spontant tal använts, utan någonting ”mitt emellan” skulle man kunna säga. Eftersom informanterna endast ombetts att säga tre-fyra ord i taget, bedömer jag det som att dessa ord får ganska stark betoning och att diftongerna därmed borde framträda relativt tydligt.

5.5 Övriga möjliga förklaringar till resultatet

Jag kan inte veta om informanterna på något sätt ändrade sin dialekt vid tillfället för inspelningen, eller om andra faktorer, t ex nervositet, påverkade deras röster. Kanske är det så att man omedvetet pratar lite tydligare, i bemärkelsen mindre dialektalt, när man vet att man är med i en undersökning och dessutom ska bli inspelad på band. Jag försökte dock att inte avslöja för mycket om vad min undersökning gick ut på, innan jag spelade in informanterna. Vad som sagts till informanterna i Bara och Broby vet jag däremot inte, men samtliga visste åtminstone om att deras inspelade röster på något sätt skulle kunna komma att användas som material i framtida undersökningar.

Slutligen kan man diskutera vilken betydelse valet av mina ord hade. Kanske hade jag fått ett annat resultat om jag valt andra ord? Det är möjligt att diftongerna framträder tydligare i vissa ord än i andra. Som nämdes i metoddelen har jag i några fall inte undersökt vokalen i samma ord för alla informanterna, men det gjorde jag bara i enstaka fall och jag bedömer att detta inte har påverkat resultatet nämnvärt.

Sammanfattningsvis kan man säga att det inte finns något enkelt svar på varför mitt resultat inte blev som förväntat. De förklaringar som jag har diskuterat är de som jag bedömer som mest troliga, men de är inte de enda tänkbara.

5.6 Framtida studier

Vill man ha ett mer generellt gångbart resultat, bör man ha fler talare från varje ort, då tre talare inte kan sägas representera en hel dialekt. Man bör dessutom inte inrikta sig enbart på en målgrupp (äldre män) som jag gjorde, utan ha med både kvinnor och män i olika åldrar i

undersökningen, för att få en mer representativ målgrupp. Detta skulle dock bli en mycket omfattande studie, åtminstone om man avser att undersöka alla långa vokaler. Men en sådan undersökning hade dessutom kunnat ge svar på andra intressanta frågor, som t ex om det är någon skillnad mellan kvinnors och mäns diftonger, eller mellan äldre och yngre talares. Kanske är det större skillnader i diftongerna mellan yngre och äldre talare från samma ort än mellan två lika gamla talare av samma kön från två olika orter? Ska man göra en heltäckande studie om diftonger bör man även ta med de diftonger som finns i korta vokaler, som jag helt utelämnat i min studie.

Det vore även intressant att ta reda på vad de perceptoriska skillnaderna i dialekterna har för akustiska motsvarigheter. Uppenbarligen räcker det inte med att endast undersöka rörelserna för vokalernas första och andra formant, vilket jag gjorde, då det i dessa inte gick att påvisa några tydliga skillnader mellan dialekterna mer än i ett fåtal av vokalerna. Man får dock komma ihåg att jag i min undersökning endast mätte tre punkter i vardera formanten för samtliga vokaler: början, mitten och slutet. För att få ett mer korrekt rörelsemönster för diftongerna bör man överväga att göra ytterligare mätningar i dessa formanter. Eventuellt skulle resultatet av en sådan undersökning skilja sig från vad jag har kommit fram till. Avslutningsvis kan man således konstatera att det finns mycket kvar att utforska om de skånska dialekterna, för den som så önskar!

6. Litteraturförteckning

- Bond, Z.S. (1982). Experiments with synthetic diphthongs. *Journal of Phonetics*, 10, 259-264.
- Bruce, Gösta. (1970). Diphthongization in the Malmö dialect. *Working Papers 3*, 1970, 2-18.
- Elert, Claes-Christian. (1981). *Ljud och ord i svenskan 2*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Elert, Claes-Christian. (1995). *Allmän och svensk fonetik*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Kuronen, Mikko. (2001). Acoustic character of vowel pronunciation in Sweden-Swedish and Finland-Swedish. *Working Papers 49*, 94-97.
- Ladefoged, Peter & Maddieson, Ian. (1996). *The Sounds of the World's Languages*. Oxford: Blackwell Publishers
- Lehiste, Ilse & Peterson, Gordon E. (1961). Transitions, Glides and Diphthongs. *The journal of the acoustical society of America*, Vol 33, No.3, 268-277.
- Lindau, Mona, Norlin, Kjell & Svantesson, Jan-Olof. (1990). Some cross-linguistic differences in diphthongs. *Journal of the International Phonetic Association*, 20:1, 10-14.
- Pamp, Bengt.(1978). *Svenska dialekter*. Stockholm: Natur och kultur kunskapsförlaget.
- Persson, Karin. (2002). *En fonetisk studie av danska diftonger*. Lunds universitet: 10 p uppsats i fonetik.
- Värsta språkbågen. TV-program. SVT 2003-07-16.

7. Appendix

1. Prästen bör leva som han... (lär)
2. Vad blir man när det regnar? Lägga kläderna i... (blöt)
3. Hur ber man någon att läsa? Var god och ... (läs)
4. Vad är det man tar bort då man rensar skorstenen? (sot)
5. En liten flicka kan vara gullig och socker-... (söt)
6. Flera löss, men bara en enda... (lus)
7. Flera typer, men bara en... (typ)
8. Ett annat ord för melodi, visa... på radio... (låt)
9. Ett annat ord för söka. (leta)
10. Om man inte ger sina blommor vatten kan de vissna och det kan gå så långt att de... (dör)
11. Tunn dimma, eller morgon... (dis)
12. Om en tand inte sitter fast så är den... (lös)
13. Vad kallas den som inte vill arbeta? Han är... (lat)
14. Vad är det fiskaren lägger ut? (nät)